

HRVATSKA DANAS

USB LIJEPA NAŠA: PER ASPERAM AD
ASTRA

AKTUALNO

HRVATSKA

INOZEMSTVO

SPORT

TECH-SCI

GOSPODARSTVO

ŽIVOT I ZABAVA

KOLUMNNE

PRETRAŽI ...

HOME

KOLUMNNE

Česi i Slovaci u Hrvatskoj (1): Zajednička povijest i život u istoj državi, te mnoge kulturne i političke veze

TOPICS: Česi I Slovaci Česi I Slovaci U Hrvatskoj Povijesni Pregled

Prvi Dio

Foto: Hrvatsko-češko društvo

PODRŽITE NAS NA FACEBOOKU

Hrvatskadanas

44.759 sviđa mi se

Sviđa mi se stranica

NOVE OBJAVE

Dva mjeseca nakon smrti supruge, utjehu
pronašao u njezinoj sestri

Roditelji, protivnici nošenja maski u
školama, sad skupljaju potpise i u Zadru

Znate li koja je razlika između krušne
pšenice i durum pšenice?

Plenković: Od afere Janaf ozbiljnije
curenje informacija u aferama SMS i
Rimac

Milanović: Kako su u SOA-i mogli znati za
istragu? Jedino da imaju gitaru!

POSTED BY: HRVATSKA DANAS 28. RUJNA 2020.

Piše: Neven Pavelić

Čehe, Slovake i Hrvate povezuje zajednička povijest i život u istoj državi, te mnoge kulturne, poslovne i političke veze koje su raspadom Austro-Ugarske i formiranjem novih država početkom 20. stoljeća s vremenom poprilično oslabile. Danas, osim na područjima Hrvatske gdje žive Česi i Slovaci, većina ostalih stanovnika zna vrlo malo o Česima i Slovacima, hrvatskim manjinama. Stoga ćemo u tri dijela detaljnije objasniti povijesne odnose i okolnosti do utemeljenja Republike Hrvatske i Domovinskog, te život i rad i današnje stanje u RH.

Stoljeće i pol seobe Čeha

Seoba Čeha u Hrvatsku trajala je gotovo stoljeće i pol a bila je olakšana time što su obje zemlje pripadale istoj zemlji – Habsburškoj Monarhiji, kaže Ana-Maria Štruml Tuček, predsjednica Saveza Čeha u Republici Hrvatskoj.

Od polovice 18. sve do kraja 19. stoljeća dolazili su u hrvatske gradove i na imanja raznih vlastelina činovnici, obrtnici, učitelji, vojnici, glazbenici, šumari i vrtlari, a u manufakture u provinciji čitava mnoštva radnika (na primjer staklari).

„No, većina današnjih pripadnika češke manjine u Hrvatskoj potomci su sitnih poljoprivrednika, koji su od osiromašenog hrvatskoga plemstva u zapadnoj Slavoniji dobivali zapuštena imanja i ponovno ih privodili svrsi. Od sela koja su osnovali češki kolonisti u vrijeme austrijske vojne uprave na području tadašnje Vojne krajine češko je ostalo samo Ivanovo Selo, za koje se i danas kaže „Pemija“, ističe Štruml Tuček.

Prvi Česi na području Hrvatske

Prvi poznati Čeh koji je živio i djelovao u Hrvatskoj bio je prvi zagrebački biskup Duh krajem 11. stoljeća o kojem se ništa poblizje ne zna osim da je bio Čeh (Boemus kako navodi Felicijanova povelja iz 1134.) i čovjek časnog života. Njime počinje pisana povijest grada Zagreba.

„Nakon Duha u idućim stoljećima nalazimo još nekoliko pojedinaca Čeha u Hrvatskoj, poput senjskog biskupa Protive sredinom 14. stoljeća, Ivana Smila, zagrebačkog biskupa od 1386. do 1394., vojskovođe Jana Vitovca koji je sredinom 15. stoljeća bio slavonski ban i zagorski grof, Petra iz Myšlina, zapovjednika obrane Šibenika u ratu s Mlečanima 1410., a nekoliko Čeha spominje se i na zagrebačkom Gradecu u prvoj polovici 15.

KOLUMNE

29. RUJNA 2020.

Česi i Slovaci u Hrvatskoj (2): Sudbina u

Domovinskom ratu i život u mladoj hrvatskoj državi

stoljeća. Među njima bi mogli biti i učenici praškog graditelja Petra Parlera kojima se pripisuje izgradnja južnog portala crkve svetog Marka početkom 15. stoljeća u vrijeme kada je Hrvatskom vladao kralj Žigmund Luksemburški, nekadašnji češki kraljević, sin češkog kralja i rimsko-njemačkog cara Karla IV. Česi su bili i među prvim profesorima isusovačke gimnazije na Gradecu osnovane 1607., kao i među zagrebačkim tiskarima u 18. stoljeću, među kojima se ističe Antun Jandera koji je 1771. izdavao prve hrvatske novine, *Ephemerides Zagrabienses*, čime počinje povijest hrvatskog novinstva“, kaže Marijan Lipovac, bohemist i predsjednik Hrvatsko – češkog društva.

Trag najranijeg skupnog doseljavanja Čeha na područje Hrvatske je selo Čehi pored Zagreba koje se prvi put spominje 1217. pod imenom *Sechy* i *Zechy*, a 1227. i kao „*terra Boyemorum*“ (zemlja Čeha), što jasno upućuje na to da su naziv selu dali Česi za koje međutim nije sigurno kada su se ovdje naselili. Na češke doseljenike upućuje i naziv sela Čehovec u Međimurju, prvi put zapisano 1469. Prvo grupno doseljavanje Čeha o kojem postoje pouzdani podaci dogodilo se 1729. kada je pored Crnog Luga u Gorskom kotaru tamošnji feudalni gospodar, katalonski markiz Ramon de Vilana Perlas de Rialp, osnovao staklanu i naselio češke staklare za koje je osnovao naselje nazvano Perlasdorf.

Kasnije, od 1763. do 1812. djelovat će i staklana u Sušici koju je osnovao Čeh František Holub i naselio svoje sunarodnjake. Potomci Čeha u Gorskom kotaru s vremenom su se asimilirali s domaćim hrvatskim stanovništvom i na njih danas podsjećaju samo prezimena kao što su Troha, Leš, Golik, Kratofil i druga. Česi se u to vrijeme doseljavaju i u gradove Vojne krajine gdje su djelovali kao obrtnici, trgovci, službenici i časnici.

„Nakon što su sredinom 18. stoljeća završili veliki ratovi između Habsburške monarhije i Osmanskog carstva, stvorene su pretpostavke za masovnu kolonizaciju ponovno oslobođenih područja Slavonije, Srijema i južne Ugarske kako bi se njihovi bogati poljoprivredni resursi stavili u funkciju gospodarskog razvoja. Najplodnija zemlja bila je osigurana za njemačke koloniste, no velik interes vladao je i za češkim kolonistima jer su bili poznati kao disciplinirani, marljivi i dobri gospodari. Prednost Čeha bila je i to što su se zbog sličnog jezika mogli lakše sporazumijevati s domaćim stanovništvom, a znali su i njemački pa su mogli komunicirati i s predstavnicima vlasti. Istodobno, u Češkoj je bio nedostatak obradive zemlje i mogućnosti za rad zbog prenaseljenosti, što je dovodilo do socijalnih nemira. To će biti glavni razlozi zašto su mnoge češke obitelji odlučile bolji život potražiti izvan domovine. Na ruku im je išla i vlast koja je u

doba vladavine Marije Terezije donijela niz mjera za djelomično oslobođenje kmetova, a njen sin i nasljednik Josip II. 1785. je za austrijski dio Habsburške monarhije, što je uključivalo i Češku, izdao patent kojim su se kmetovi mogli odseliti i tražiti posao drugdje bez odobrenja svojih feudalnih gospodara. Godine 1790. na snagu je stupio patent po kojem je samo jedan sin mogao naslijediti zemlju, dok su ostala djeca morala potražiti egzistenciju u gradovima ili na drugim posjedima, što je pospješilo procese iseljavanja iz Češke. Među prvim doseljenicima iz Češke najviše je bilo obitelji iz miješanih češko-njemačkih dijelova Češke, kasnije su se selili samo Česi, a u zadnjem valu u zadnjim desetljećima 19. stoljeća Moravljani“, objašnjava Lipovac.

Na području Hrvatske Česi su se najprije naseljavali na napuštenim zemljištima, a na put su odlazili na poziv vojnih ureda u Vojnoj krajini i gospodskih službenika na imanjima feudalaca.

Među tim službenicima je bilo i Čeha koji su bili skloni uz sebe imati svoje zemljake. Kasnije su se Česi selili i na poziv rodbine i poznanika. U Vojnoj krajini su dobivali parcele, a u ostalim dijelovima Hrvatske zemlju na vlastelinstvima uzimali su u zakup.

Prvo poznato veće naseljavanje Čeha zabilježeno je 1791. u selu Ivanovčani kod Bjelovara gdje se naselilo 14 obitelji s vlastelinstva Police kraj Hradca Králové, a nakon toga 90 čeških obitelji naselilo se na području Varaždinskog generalata. Oko 1825. Česi naseljavaju Ivanovo Selo, Velike Zdenice i okolna mjesta koja su evidentirana kao Pagus Bohemiae, Pagus Bohemicus, Colonia Bohemica, od čega je za češko naselje stvoren pojam Pemija, a za njegove stanovnike naziv Pemci koji će kasnije imati i pogrdno značenje. Oko 1825. Česi se počinju doseljavati i na vlastelinstvu grofovske obitelji Janković na području Daruvara i okolnih mjesta Končanice i Brestovca, a kasnije i Dežanovca, Sirača, Kaptola, Badljevine, Ljudevitinog Sela, Uljanika, Sređana, Prekopakre, Golubinjaka, Poljane, Doljana i drugih sela.

Doseljavanje se intenzivira sredinom 19. stoljeća s ukidanjem feudalizma u Hrvatskoj, a tom je procesu doprinio i američki građanski rat koji je privremeno zaustavio iseljavanje preko oceana. Vlasnici veleposjeda ostali su bez jeftine radne snage i trebalo ju je nadomjestiti doseljenicima, a isto tako povećala se potreba za stručnjacima svih vrsta. Kolonistima se određuju olakšice poput osobođenja od poreza na pet godina. Osim u okolicu Daruvara, Česi se doseljavaju i u Moslavinu na veleposjede grofovske obitelji Erdödy, u okolicu Požege te u

Lipovljane, Međurić i Hercegovac. Manje skupine Čeha doseljavaju se i u Jazvenik pored Siska, u Dubravu kraj Vrbovca.

Prvi popis – 2658 Čeha, 1910. – 31.020

„Prvi popis stanovništva u Hrvatskoj proveden 1851. zabilježio je 2658 Čeha, ali njime nisu obuhvaćena područja Vojne krajine koja je s ostatkom Hrvatske sjedinjena 1881. Prema popisu iz 1880., Čeha je bilo 14.585, 1890. 27.418, 1900. 31.466, a 1910. Čeha je bilo 31.020. Za mnoge doseljene Čehe, a time i za njihove današnje potomke, nije lako utvrditi odakle su točno došli jer se u crkvenim knjigama kao mjesto rođenja navodi samo „Bohemia“, ili „Moravia“, odnosno Češka ili Moravska“, objašnjava Lipovac.

Prva povezivanja doseljenika

Iako se najveći broj doseljenih Čeha nalazio na širem području Daruvara, u drugoj polovici 19. stoljeća najznačajnija i najutjecajnija češka zajednica u Hrvatskoj bila je u Zagrebu kao glavnom gradu. Mnogi Česi djelovali su kao sveučilišni ili srednjoškolski profesori, učitelji, novinari, glazbenici, glumci, liječnici, arhitekti, inženjeri, poduzetnici i službenici. U počecima je povezanost među njima bila slaba jer je svatko bio zaokupljen svojim poslom i egzistencijom, ali s vremenom se počinju družiti najviše zahvaljujući Česima koji su imali svoje kavane i pivnice.

„Na inicijativu Josefa Václava Friča koji je od 1873. do 1877. bio urednik novina Agramer Zeitung 1874. osnovana je Češka beseda Zagreb kao prva udruga Čeha u Hrvatskoj. Imala je 53 osnivača među kojima su uz Friča bili i glazbenici Václav Anton, Josef Chlostik, Ivan Strnad. Ubrzo su se u Besedu uključili i profesori novootvorenog modernog Sveučilišta u Zagrebu Lavoslav Geitler, Vinko Dvořák, Bohuslav Jiruš i Karel Zahradník, kao i fotograf Ivan Standl i učitelj Ivan Šah. Na osnivačkoj skupštini bio je i August Šenoa koji je održao govor na češkom. Osim međusobnog druženja, uz pivo i kuglanje, cilj udruge bilo je i razvijanje češke kulture pa se već 1875. u njenom prostoru izvode prve kazališne predstave, kao i koncerti, predavanja, recitacije i pjevanje domoljubnih pjesama, a 1882. Češka beseda Zagreb dobila i svoju knjižnicu. Članovi Besede u pravilu su bili doseljenici u prvoj generaciji pa su s domovinom održavali žive kontakte te su se neki od njih i vraćali, iako su mnogi trajno ostajali u Zagrebu. Beseda je 1884. za svoje članove i druge zainteresirane organizirala putovanje vlakom u Prag. Iako se nije izravno bavila politikom, u Mađarskoj su Češku besedu Zagreb optuživali da je agent panslavizma na jugu. Budući da su češku zajednicu u Zagrebu činili i bogati tvorničari, kao i skromniji radnici i činovnici, došlo je do socijalnog raslojavanja pa je nasuprot

„gospodskoj“ Besedi 1913. osnovana i druga češka udruga u Zagrebu nazvana Český vystěchovalec (Češki iseljenik) koju su činili činovnici, trgovci, obrtnici i radnici. Ona je 1919. promijenila ime u Československá obec (Čehoslovačka općina), a s Besedom se opet ujedinila 1939.“, kaže Lipovac.

Druga češka udruga u Hrvatskoj bila je Češka beseda Dubrovnik osnovana 1899., a 1907. osnovane su Češka beseda Daruvar i Češka beseda Prekopakra. Između njih nije bilo nikakve povezanosti, kao niti između dvije skupine sunarodnjaka, urbane i ruralne, no postupno se javljaju ideje o povezivanju raštrkanih doseljenih Čeha u jedinu organizaciju koja bi im pomogla da lakše održe svoj identitet u novoj domovini.

Český list

„S ciljem povezivanja Čeha na području Hrvatske, kao i Bosne i Hercegovine, u Zagrebu je u lipnju 1911. pokrenut tjednik Český list koji je izlazio do lipnja 1914. Iako su izlazile u gradu, novine su bile su prvenstveno namijenjene seoskim slojevima češke zajednice u Hrvatskoj kako bi njene pripadnike ne samo informirale, nego i pridonijele njihovoj samosvijesti te kulturnom, gospodarskom pa i političkom buđenju. Český list u početku je prešutno podržavao Hrvatsku pučku seljačku stranku Stjepana Radića koja se borila za interese hrvatskog seljaštva, a ujedno se zalagala i za političku suradnju Hrvata i Čeha, dok je na izborima za Hrvatski sabor 1913. agitirala za Hrvatsko-srpsku koaliciju. Novine su davale i upute potencijalnim doseljenicima o tome gdje je najveća koncentracija čeških naseljenika, no upozoravali su i na probleme, kao što je zavičajno pravo koje mnogi doseljeni Česi i dalje nisu imali, ali ga očito nisu ni tražili. Novine su poticale i isticale važnost osnivanja manjinskih društava koja bi se trebala posvetiti isključivo poučno-zabavnim zadacima, a ne političkima, jer bi to moglo imati negativne posljedice i za pojedince i za manjinu u cjelini“, objašnjava Lipovac.

Kako se navodilo, u društvu bi svaki pripadnik manjine trebao naći duhovnu okrepu i spas od odnarođivanja, po mogućnosti uz knjigu, a ne uz alkohol. Český list je predlagao osnivanje društava u svim mjestima gdje žive Česi, ne samo u većima, a ujedno je upozoravao i na probleme, kao što su pomanjkanje češke inteligencije koja bi postojećim društvima dala „uzvišeniji smjer djelovanja“.

Lipovac napominje da je čeških društava, makar i neformalnih, u Hrvatskoj je očito bilo još, uz spomenuta u Zagrebu, Dubrovniku, Daruvaru i Prekopakri, primjerice u Osijeku gdje su se Česi

sastajali u jednoj kuglani.

Počeci asimilacije

„Ruku pod ruku s prilagođavanjem životu u novoj domovini tekla je i asimilacija čeških doseljenika koju je olakšavala među ostalim pripadnost većine Čeha Katoličkoj crkvi kao dominantnoj vjerskoj zajednici i među Hrvatima, te škole u kojima se nastava odvijala na hrvatskom jeziku. U to vrijeme nisu postojale zasebne češke škole ili nastava na češkom jeziku. Velik problem, koji će trajati sve do sredine 20. stoljeća, bilo je državljanstvo doseljenih Čeha. Naime, Češka je od 1867. bila u austrijskom polovici Austro-Ugarske, a Hrvatska u zajednici s Ugarskom pa su svi doseljeni nakon 1867. zadržavali austrijsko državljanstvo, a ako su željeli morali su zatražiti ugarsko, odnosno hrvatsko državljanstvo, što su učinili tek rijetki. Zbog toga nisu imali niti zavičajno pravo kojim se definirala njihova pripadnost određenoj općini jer zavičajnost su mogli dobiti samo državljani Ugarske pa su im bila uskraćena politička i građanska prava kao što je pravo glasa na izborima“ kaže Lipovac.

Nastanak novih država

Raspadom Austro-Ugarske i nastankom novih država, Čehoslovačke i Jugoslavije, Česi u Hrvatskoj i formalno postaju nacionalna manjina te se počinju udruživati pa zajedno sa Slovcima 1921. osnivaju krovnu instituciju nazvanu Čehoslovački savez u Kraljevini SHS.

„Prema prvom popisu stanovništva u Kraljevini SHS iz 1921., u novoj državi bilo je 46.777 Čeha, od toga na području bivše Kraljevine Hrvatske i Slavonije, zajedno s Međimurjem, njih 32.424. Uglavnom su bili katolici, a manjim dijelom pripadnici pojedinih protestantskih crkava. Slovaka je bilo više, 68.732, od toga 45.825 u Vojvodini i ono su uglavnom bili evangelici. Među Česima i Slovcima bile su velike razlike jer su Slovaci bili kompaktniji i bolje organizirani i imali su od ranije svoje škole, pa čak i političku stranku, dok su se Česi tek počeli s ozbiljnim organiziranjem. Slovaci su imali i vlastitu inteligenciju, za razliku od Čeha među kojima će vodeće pozicije zauzeti doseljenici“, objašnjava Lipovac.

Nakon 1918. nastaju mnoge češke udruge, a uz pomoć Čehoslovačke osnivaju i svoje škole. Čehoslovački savez imao je sjedište u Beogradu i u početku nije imao dovoljno sluha za potrebe Čeha u Hrvatskoj gdje kao njihov prirodni centar postupno izrasta Daruvar gdje su izlazile i novine Jugoslávští Čechoslováci te sjedište imala Čehoslovačka banka. Česi su ondje

osnovali i Maticu školsku koja je vodila brigu o češkim školama u Hrvatskoj koja je od 1930. imala sjedište u Zagrebu. Ondje je preseljeno i sjedište Čehoslovačke banke, kao i Prosvjetni i gospodarski odbor koji je brinuo o prosvjetnom i kulturnom djelovanju, formalno kao dio Čehoslovačkog saveza, ali u praksi se činilo da se radi o samostalnoj organizaciji. Čehoslovački savez je od 1937. imao sjedište u Zagrebu i na čelu mu je bio profesor Medicinskog fakulteta František Smetánka. Na području Hrvatske u to je vrijeme djelovalo oko 50 čeških udruga.

Posvjećeni "Samoživio domu Brodačova" čestitkom p. m. Dr. S. Stepinaca
Zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac govori na svečanosti blagoslova Češkog doma u Daruvaru 1939.

Česi u NDH

Uspostavom NDH ukinuta su sva češka društva i češke škole (za razliku od slovačkih budući da je Slovačka bila saveznica NDH), češki domovi su konfiscirani, a velik dio inventara i knjiga uništen, objašnjava Lipovac i dodaje da je dio knjiga je ipak sačuvan jer su neka društva nastavila djelovati ilegalno.

„Ustaške vlasti su dakle prema Česima zauzele negativan stav i nisu se trudili privući ih u svoje redove. Među ustaškim dužnosnicima je bio mali broj osoba češkog porijekla, a uglavnom se radilo o osobama iz Bosne, među njima je bio general Miroslav Navratil koji je neko vrijeme bio ministar oružanih snaga. Česi s nekadašnjim jugoslavenskim državljanstvom bili su mobilizirani u domobrane, a oni s državljanstvom bivše Čehoslovačke nisu bili zvani u vojsku, ali na njih se vršio pritisak da se učlane u njemačka društva jer je Češka tada bila protektorat u sastavu Njemačke. U tim okolnostima brojni Česi priključuju se antifašističkom pokretu pa je 1943. osnovan i čehoslovački bataljun koji je ubrzo prerastao u Čehoslovačku brigadu Jana Žižke iz Trocnova kroz koju je prošlo oko 3000 boraca, od kojih je oko 300 poginulo. Zahvaljujući tome Česi su stekli dobar glas

među ratnim pobjednicima pa su zahvaljujući tome mogli računati i na poštivanje svojih manjinskih prava u novoj Jugoslaviji. Već dva tjedna nakon što su partizani zauzeli Daruvar u listopadu 1944. obnovljen je Čehoslovački savez, a na područjima pod kontrolom partizana obnavljaju se i češke škole i kulturni život, istaknuo je Lipovac.

Djelovanje Čeha za vrijeme Titove Jugoslavije

Čehoslovački savez je u kolovozu 1945. promijenio ime u Savez Čeha u Jugoslaviji, a krajem 1948. je nakratko ukinut da bi početkom 1949. bio obnovljen kao Čehoslovački savez u NR Hrvatskoj, kao krovna udruga za Čehe i Slovake, ali samo na području Hrvatske. Od 1980. nosio je naziv Savez Čeha i Slovaka u SR Hrvatskoj. U prvim godinama nakon rata odvijao se proces reemigracije, odnosno odseljavanja Čeha u Češku gdje su mnoga područja opustjela nakon protjerivanja Nijemaca. Mnogi su odlazili zbog nezadovoljstva s komunističkim režimom u Jugoslaviji, koji je u Čehoslovačkoj uspostavljen tek 1948., ili zbog emotivnih razloga. Procjenjuje se da je u Češku iz Jugoslavije reemigriralo oko 5000 Čeha, no među njima su bile mnoge vodeće osobe predratnog manjinskog života te gradsko stanovništvo, tako da su čelna mjesta u češkoj manjini preuzeli novi kadrovi, podobni komunističkom režimu, i to s područja Daruvara koji postaje i formalno središte Čeha u Hrvatskoj i centar sveukupnog manjinskog kulturno-prosvjetnog rada.

„Komunistička vlast je u duhu ideologije „bratstva i jedinstva naroda i narodnosti“ prema manjinama imala pozitivan odnos te je pomagala rad udruga i škola s češkim nastavnim jezikom. Česi od 1946. imaju svoj manjinski tjednik Jednota, a od 1965. i istoimenu izdavačku kuću koja osim novina izdaje i knjige i druge publikacije, a od 1979. na TV Zagreb uvedena je i emisija Kronika Čeha i Slovaka. Uz žetvene svečanosti s tradicijom od 1925. uvedene su i nove manifestacije poput natjecanja kazališnih amatera, glazbenih i folklornih sastava i učeničkog stvaralaštva“, kaže Lipovac.

Asimilacija se nastavlja

No sve to nije moglo spriječiti asimilaciju pa je broj Čeha iz popisa u popis padao. Prema popisu iz 1948., u Jugoslaviji je živjelo 83.626 Slovaka i 39.015 Čeha, od toga u Hrvatskoj 28.991 Čeha i 10.097 Slovaka, da bi 1991. u Hrvatskoj živjelo 13.086 Čeha i 5606 Slovaka. Dakle, broj Čeha smanjen je za više od pola.

Mnogi Česi su se uslijed industrijalizacije selili u gradove i ondje asimilirali, tako da je jezgra češke manjine bila u selima u širem

području Daruvara, pa je i kulturni život uvelike bio prilagođen afinitetima i potrebama seoskog stanovništva. Umjesto ozbiljne glazbe kakva se između dva svjetska rata nje govala u gradskim društvima, sada se razvijaju folklor, puhački orkestri i kazališni amaterizam koji su kao tradicionalni oblici kulture postupno gubili atraktivnost u odnosu na masovnu kulturu koja se širila, posebno zahvaljujući televiziji. Padao je i interes ljudi za masovna druženja i društvene aktivnosti.

Lojalnost Titovom režimu

„To je za posljedicu imalo krize u djelovanju pojedinih udruga češke manjine čiji broj se smanjio pa ih je 1991. bilo manje od 20. Opao je i broj škola s češkim nastavnim jezikom. Na djelovanje češke manjine uvelike su utjecali odnosi između Jugoslavije i Čehoslovačke. Nakon sukoba Jugoslavije sa socijalističkim državama 1948. odnosi s Čehoslovačkom bili su prekinuti, a čelnici češke i slovačke manjine morali su dokazivati lojalnost Jugoslaviji i osuđivati režim u svojoj pradomovini. Normalizacija odnosa nastupila je 1955. te nakon novog pogoršanja odnosa ponovno od 1962. Češka manjina je time opet mogla računati na pomoć institucija iz Čehoslovačke, od slanja knjiga za škole i knjižnice, angažiranja instruktora za folklor i glazbu i stipendiranja studenata.

„Od Čeha na istaknutim položajima vrijedi spomenuti još živućeg Bohumila Bernašeka koji je sedamdesetih godina bio ministar gospodarstva, industrije i energetike SR Hrvatske, a u vrijeme Domovinskog rata pomoćnik ministra vanjskih poslova, te Josipa Salača koji je u isto vrijeme bio pomoćni zagrebački biskup, kao jedini hrvatski biskup iz redova neke nacionalne manjine (ne računajući grkokatoličke biskupe koji su bili Rusini). U to je vrijeme jedan od vodećih hrvatskih povjesničara bio Jaroslav Šidak, Čeh rođen u Beču. Doseljenika je među javnim osobama bilo puno manje u odnosu na doba kad su Hrvatska i Češka bile u istoj državi i kad Hrvatska nije imala vlastite stručne kadrove pa je imala potrebu za stranim. Češkog porijekla bili su glazbenici Josip Klima, Franjo Paulik, i Milljenko Prohaska, te po majci Stjepan Mihaljinec, kao i slikar i kipar Zlatko Bourek, kipari Vanja Radauš i Želimir Janeš (po majci), književnik i novinar Nenad Brixxy te režiser Krešo Golik“. Manje je poznat Branko Souček, po ocu Čeh, koji je 1959. konstruirao prvo hrvatsko računalo, objašnjava Lipovac.

Poznati Česi iz društvenog, gospodarskog i političkog života

Čehe nalazimo doista u svim područjima društvenog života, a mnogi su imali i pionirsku ulogu, kao već spomenuti Antun

Jandera, izdavač prvih hrvatskih novina. Česi su bili i među pionirima turizma u Hrvatskoj, što je u posljednje vrijeme vrlo aktualna tema budući da su češki turisti prednjačili među onima koji su djelomično spasili ovogodišnju turističku sezonu.

„Zahvaljujući Česima razvili su se turistički centri Baška, Crikvenica, Rab, Kaštela, Kupari i drugi. Uz biskupa Duha koji je u 11. stoljeću bio prvi zagrebački biskup, značajan je i Čeh Josip Frane Novak koji je u 19. stoljeću bio prvi zadarski nadbiskup i metropolit, a u isto vrijeme kraljevski namjesnik Dalmacije sa sjedištem u Zadru bio je češki grof Vjenceslav Vetter von Lilienberg. Diljem Hrvatske djelovali su češki glazbenici značajni za razvoj glazbenog života u mnogim gradovima. Od nacionalne važnosti bili su skladatelj Fran Lhotka, violinist Vaclav Huml, a po ocu je Čeh bio i Ivan Zajc. I jedna od najvećih hrvatskih glumica Marija Ružička Strozzi bila je Čehinja, kao i glumac Arnošt Grund, autor scenarija za prvi hrvatski igrani film Brcko u Zagrebu iz 1917. Kao graditelj se u Zagrebu u 19. stoljeću istaknuo Bartol Felbinger, Nijemac iz Češke, a važan je i Ivan Eihter koji je početkom 19. stoljeća sagradio Banske dvore. Autor današnje zgrade Hrvatskog sabora bio je Čeh Lav Kalda, koji je projektirao i nekoliko čeških domova, među ostalim u Zagrebu i Daruvaru. Uz Kaldu u prvoj polovici 20. stoljeća važan je bio i Vjekoslav Bastl. Za urbani razvoj Zagreba u 19. stoljeću zaslužan je Rupert Melkus koji je trasirao ulice Donjeg grada, a projektirao je i Zrinjevac te groblje Mirogoj“, objašnjava predsjednik Hrvatsko-češkog društva.

Kad je 1874. u Zagrebu osnovano moderno Sveučilište među prvim profesorima bili su mladi češki znanstvenici, slavist Lavoslav Geitler fizičar, Vinko Dvořák, botaničar Bohuslav Jiruš i matematičar Karel Zahradník. Nešto kasnije pridružio im se i kemičar Gustav Janeček koji je bio i predsjednik današnje HAZU. Osim njega, jedini predsjednik Akademije koji nije bio rodom iz Hrvatske bio je filozof Albert Bazala, po ocu Čeh. Među prvim profesorima Medicinskog fakulteta bili su František Smetánka i Emil Prášek. Značajan je u 19. stoljeću bio i fotograf Ivan Standl i slikar Ivan Zaslav. Organizator gospodarskog života u Zagrebu sredinom 19. stoljeća bio je Čeh Josip Ferdinand Devide, rodonačelnik poznate obitelji. Za razvoj sporta, točnije sokolskog pokreta u Hrvatskoj, važni su Česi Franjo Hochmann i Josip Hanuš. Kao učiteljica istaknula se Marija Fabković, rođena Frechová.

Radićeva supruga

Hrvate i Čehe povezivali su i brakovi. Supruge u Češkoj pronašli su Nikola Šubić Zrinski, Josip Jelačić, Vladimir Prelog i Stjepan

Radić.

Marija Radić rođena Dvořáková se bavila i publicistikom i političkim životom, a Radić se bavio i promicanjem hrvatsko-čeških veza, pisao češke gramatike, priručnike i djela o Češkoj te se zalagao za učenje češkog u hrvatskim školama. Radić je na češkom pisao i književna djela i svoju djecu su odgajali dvojezično.

“Mariji Radić, prvoj hrvatskoj političarki, 1945. godine skojevci su pisali prijeteće grafite na češkom citirajući stihove iz opere Prodana nevjesta Bedřicha Smetane Marija Radić bila je iz obitelji Dvořák, daljnja rođakinja Antonína Dvořáka, a i potomci su bili glazbeno nadareni. Njezini unuci Milutin Vandekar i Mira Dupelj autori su pjesme “Tata, kupi mi auto”, ističe Lipovac.

Česi su bili očevi književnika Vjenceslava Novaka, Milutina Cihlara Nehajeva i Jagode Truhelke, glazbenika Franje Krežme i Mila Cipre, kiparice Mile Vod, kao i preci Augusta Šenoe, Otona Kučere, Ive Pilara, Lavoslava Ružičke i mnogih drugih.

U Motovunu je 1830-ih godina neko vrijeme živio izumitelj broskog propelera Josef Ressel kojem u čast se i nagrada Motovun film festivala zove Propeler Motovuna.

Slovaci u Hrvatskoj

Hrvati i Slovaci razvijali su odnose stoljećima, oba su naroda do 1918. bila u sastavu austrougarske države. Tako se od 16. stoljeća Hrvati naseljavaju u okolici Bratislave, a mnogi i studiraju na trnavskom sveučilištu. Trnava je rodni grad prvog zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Jurja Haulika, a u njoj su pokopani Sv. Marko Križevčanin i ostrogonski nadbiskup Antun Vrančić. Od Slovaka doseljenih u Hrvatsku zapaženiji trag ostavio je i jezikoslovac Bogoslav Šulek.

U knjizi „Slovaci u Hrvatskoj“ Kvetoslava Kučerova, supruga prvog slovačkog veleposlanika u RH Matúša Kučere, također povjesničara, rekonstruira povijest Slovaka u Hrvatskoj na temelju raznih popisa stanovništva, matičnih knjiga rođenih, umrlih i vjenčanih, a analizirala je i nadgrobne natpise.

Siromaštvo i glad Slovake iz domovine vodi u plodnu Slavoniju u 18. i u većem broju u 19. stoljeću. Stižu u okolicu Našica, Đakova, Požege, Daruvara i Pakraca, najviše kao sezonski radnici i drvosječe na poziv vlasnika šuma i polja, poput grofova Pejačevića, Turkovića, Jankovića i Odescalchija.

Ipak , prvi Slovaci su bili u Osijeku već potkraj 17. stoljeća, odmah nakon odlaska Turaka, što Kučerova pronalazi u matičnim knjigama u kojima se uz osobe navodilo i mjesto njihova rođenja ili roditelja, a u knjigama vjenčanih uz ženike Slovake obično su i kumovi bili Slovaci. Tako je, primjerice, 1698. naveden Joannes Slowak, a prvo kršteno dijete bio je Nikola, sin Františka iz Trenčina 1693.

Najviše Slovaka danas je oko Našica – u Jelisavcu, Markovcu, Zokovu Gaju i Miljevcima (kod Slatine), dok su u okolici Đakova u Josipovcu i Jurjevcu. Ta dva je sela u 19. stoljeću osnovao, i po sebi nazvao, biskup Josip Juraj Strossmayer koji je tamo i naselio Slovake zbog rada na krčenju šuma.

„Na području današnje Hrvatske Slovaci su se naselili isprva na područje današnjeg Iloka i okolice. Čini se da su prvi Slovaci u Ilok došli u prvoj polovici 18. stoljeća na poziv knezova Odescalchi. Ovi Slovaci su bili u najvećem dijelu rimokatolici, a ulica u kojoj su se naselili 1834. nazivala slovački – totski sokak. Doseljenicima zemlja nije pravedno raspoređena, budući da su bogatije obitelji dobile po šest jutara oranica, dok su siromašnije dobile svega tri jutra oranica, zemljište za kući i okućnicu. Zato su mnogi Slovaci morali nadnicom i napolicom dolaziti do osnovnih sredstava za život. Obaveze doseljenika bile su ublažene neplaćanjem kućarine u roku od godinu dana uz uvjet da za to vrijeme iskrče zemlju, sagrade kuću, nabave stoku i potreban kućni inventar. Većina Slovaka rimokatolika asimilirala se tijekom vremena, a samo njihova prezimena danas govore o tome da su oni nekada bili Slovaci“, kažu ravnateljica Slovačkog centra za kulturu Našice, dr. sc. Sandra Kralj Vukšić i Filip Škiljan s Instituta za migracije i narodnosti u radu Slovaci u Hrvatskoj u popisima stanovništva između 1880. i 2011. i perspektiva u istraživanju.

Od 1859. godine izdan je carski patent koji je evangelicima dopuštao doseljavanje u ove krajeve. Tako su evangelici iz susjedne Bačke i Srijema doselili na područje Iloka nakon prodaje svojih imanja.

Po podacima iz niza djela o Slovacima u Hrvatskoj, na koja se pozivaju Kralj-Vukšić i Škiljan u Iloku su mogli za jedno katastarsko jutro prodano u Bačkoj kupiti tri ili četiri katastarska jutra. Bila je to takozvana sekundarna migracija. Ovi Slovaci su se naselili u Donjem gradu, tzv. Adanskom kraju. Siromašniji su se naseljavali kao vinciliri u manjim naseljima na Fruškoj gori poput Skandale, Radoša, Dubokog Potoka i Fučije. U manjem su se broju naselili u naseljima Barunovači, Čukali, Kanjiži, Skakoči, Liščaku i Dekanu. Uz napoličarenje uglavnom su se bavili i proizvodnjom

hmelja, a za tu aktivnost posuđivali su i novac iz Srijemske slovačke banke koju je 1921. godine osnovao u Iloku Adam Vereš s nekoliko imućnijih Slovaka. Slovaci u Iloku ubrzo organiziraju i svoju evangeličku crkvu.

Već od 1864. imali su zgradu u kojoj su se okupljali na molitvu, a do 1903. godine iločki evangelički zbor pripadao je crkvi u Bačkoj Palanci. Godine 1903. osamostalila se iločka župa, a od 1929. izabran je iločki župnik Adam Vereš za prvog slovačkog evangeličkog biskupa u Kraljevini Jugoslaviji. Evangelička crkva dobila je u Iloku zemljište za izgradnju crkve 1930. godine pod nazivom Solgin dvor.

Slovačka škola u Iloku osnovana je 1864. godine. Ova je škola djelovala do 1905. godine. Između 1905. i 1922. slovačka djeca iz Iloka pohađaju hrvatsku državnu školu.

Tek 1922. godine otvara se u Donjem gradu dvogodišnja slovačka škola sa slovačkim kao nastavnim jezikom, koja se nedugo potom pretvorila u osmogodišnju školu. Škola je djelovala sve do 1957. godine, kada je formalno ukinuta.

Važan trenutak kulturno-prosvjetnog života iločkih Slovaka bila je kazališna predstava na slovačkom jeziku 1914. godine, kao i osnivanje prvog slovačkog kulturno-umjetničkog društva u Iloku 1925. godine. Prvo slovačko društvo osnovali su mladi Slovaci koji su pohađali gimnaziju u Iloku pod nazivom Udruga srednjoškolske mladeži. Godine 1928. promijenili su naziv društva u Društvo slovačkih akademika Ljudevit Štur. Iste godine osnovano je i Čitalačko društvo, drugo slovačko društvo. Dok su se oko prvog društva okupili intelektualci, oko drugog su se okupili poljoprivrednici, obrtnici i nadničari.

Da ne bi došlo do sukoba između dva društva crkvena zajednica Slovaka evangelika poklanja društvima 1932. godine crkvenu zgradu. Iste godine je u zgradi otvorena Slovačka čitaonica. Od 1951. godine naziv imena društva je promijenjen u Slovačko kulturno-prosvjetno društvo Ljudevit Štur.

U zapadni Srijem u selo Soljane doseljavaju se također Slovaci iz susjedne Bačke, ali i Slovaci iz Slovačke. U Soljanima je djelovala i Slovačka čitaonica.

Uz Slovake su se u Komletince, koji su do tada bili uglavnom hrvatsko selo, naselili i Nijemci. Slovaci evangelici nisu imali vlastitu crkvu u Komletincima, a najbliža evangelička župa bila je u Šidu. Lokalni šidski župnik dolazio je i u Komletince držati službu za ondašnje Slovake

U srednju i zapadnu Slavoniju uglavnom su doseljavali Slovaci rimokatolici (osim u selo Antunovac kraj Pakraca gdje su Slovaci evangeličke vjeroispovijesti).

Na području Slavonije prvo naselje u koje su doseljeni Slovaci bilo je selo Martin kod Našica. Ondje su Slovaci doselili oko 1750. godine. O tome koliko ih je tada došlo u Martin nemamo točnih podataka, ali prema procjenama Vita Ušaka, koje prenosi i Kvetoslava Kučerova u svojoj monografiji o Slovacima u Hrvatskoj moglo ih je biti oko 50-60.

Tijekom 19. stoljeća naseljena su naselja Miljevci (nedaleko Nove Bukovice) i Ledenik. Vidljivo je da su u Miljevce Slovaci doselili iz Stare i Nove Bistrice u prvoj polovici 19. stoljeća (prema istraživanjima Vita Ušaka i Emila Dorčaka 1835. godine). Baš kao i u Miljevce, Slovaci su u Ledenik doselili iz Stare Bistrice i Zborova, a ondje su na mjestu starijeg srednjovjekovnog naselja, osnovali novo naselje. U blizini Miljevaca, na orahovičko područje Slovaci su doseljeni u Podrumine, Zokov Gaj, Dugu Među, Petrovo Polje, Slavonske Bare i Čačince. Najstarije i najmnogoljudnije slovačko naselje bilo je Zokov Gaj. Čini se da je mjesto nastalo između 1850. i 1855., a u njega su se Slovaci naselili na poziv jednog od dvojice veleposjednika – Šrama ili Pfeifera. U drugoj polovici 19. stoljeća zemljišta na kojima se osnovano selo otkupio je veleposjednik Guttman koji je želio iseliti naselje, ali mu to nije uspjelo. Međutim, spor koji je vođen između njega i slovačkih naseljenika, okončan je tek 1927. godine. Većina stanovnika radila je na obližnjem ribnjaku Grudnjak ili na Gutmannovom veleposjedu Majer. U ostala naselja našičkog kraja Slovaci su se doselili u drugoj polovici 19. stoljeća.

Tako su osnovali selo Markovac 1877. godine na posjedu Ladislava Pejačevića, na močvarnom području koje se nazivalo Porečki gaj. Naselje je ime dobilo po vlastelinovu sinu Marku, a prvi doseljenici stižu iz Kysuca. Zimi su doseljenici radili na krčenju vlastelinovih šuma za 40 krajcara dnevne zarade. Iz porušene šume i iskrčene zemlje doseljenici su dobili 1,5 jutara zemlje za izgradnju posjeda. Za parcelu su morali platiti dok su građevni materijal od Pejačevića dobili besplatno. Nastava na slovačkom jeziku u naselju provodila se tek od školske godine 1935./1936., a 1937./1938. u školi je službeno otvoreno odjeljenje sa slovačkim nastavnim programom.

U Jelisavac Slovaci su doselili nešto kasnije nego u Markovac, oko 1889. godine. Podrijetlom su također bile iz Bistrice i Zborova, a uz njih su se naselili u Poljaci iz Galicije. Slovaci doseljeni u Jelisavac uglavnom su bili drotari koji su se bavili popravljanjem lonaca i drugog kuhinjskog pribora. Na prostoru današnjeg

Jelisavca grof Ladislav Pejačević podijelio je 110 jutara za 80 doseljenih obitelji. Ime Jelisavac duguje grofovoj kćeri Jelisaveti (Elizabeti) koja je umrla vrlo mlada. Godine 1911. grof Pejačević prodao je zemljište doseljenim Slovacima.

Četverogodišnja pučka škola u mjestu je otvorena 1901. godine. Inicijativom Čehoslovačke besede 1936./1937. započinje učenje slovačkog jezika u spomenutoj školi.

Slovaci su u našičkom kraju naselili i naselja Ostrošince, Podgorač, Razbojište i Bračevce, ali budući da ih je ondje bilo relativno malo uglavnom su se vrlo brzo asimilirali. U đakovačkom kraju Slovaci su se naselili u mjesta Josipovac i Jurjevac. U Josipovac su Slovaci pristigli 1881. na poziv biskupa Strossmayera zbog krčenja šume. Ovi su se Slovaci doselili iz već naseljenih mjesta Zokov Gaj, Podrumine i Duge Međe u orahovičkom kraju, njih 40-ak, a ostale obitelji pristigle su iz Slovačke.

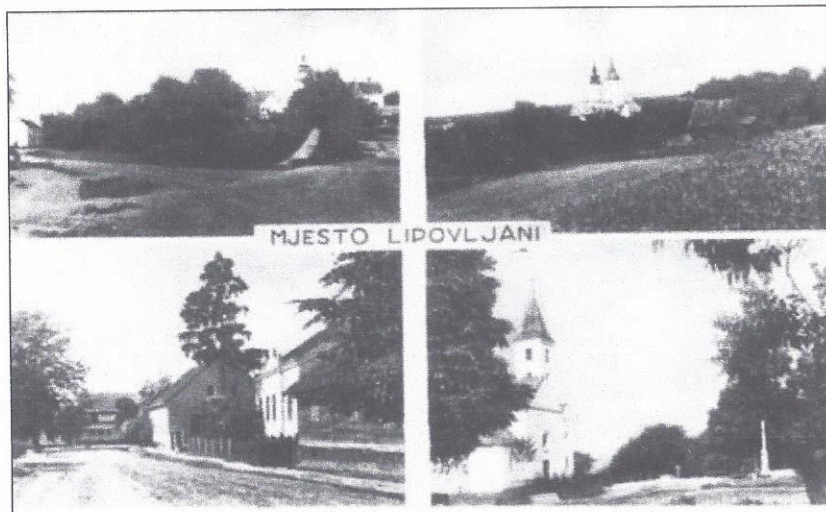
U Jurjevac su se Slovaci doselili godinu kasnije nego u Josipovac. Ime je naselje dobilo po drugom imenu biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Osnovao ga je 20 slovačkih obitelji od kojih je 17 doselilo iz Čepina kraj Osijeka, a 3 iz Slovačke.

Na području zapadne Slavonije naseljavanja Slovaka počinju gotovo istovremeno kada i kolonizacija Slovaka u đakovački i našički kraj. Prva slovačka obitelj u Lipovljane stiže 1883. godine.

Lipovljanski svjetlopiši: Štagalj prekriven i obložen slamom od raži. Tu vrstu štagljeva i plevinjake Slovaci su gradili od 1900. do 1925. godine. Žito se vršilo konjima (gepel). Na fotografiji nema muškaraca srednje dobi, vrlo vjerojatno je snimljena za I. svjetskog rata. Stoga su dječaci osuđeni na brzo odrastanje i često oslonac za seljački rad, pa tako i poziraju uz starije u tradicionalnom seoskom ruhu

Međutim, najviše Slovaka u Lipovljane doseljava između 1900. i 1910. godine, najviše iz Prievidze. Prema pisanju Vita Ušaka većina slovačkih doseljenika u Lipovljane nije bila zadovoljna u novom kraju te su smatrali da su ostavili mnogo bolju zemlju i mnogo bolje kuće u starom kraju. Godine 1932. osnovano je dopunsko odjeljenje za učenje slovačkog i češkog jezika u osnovnoj školi u Lipovljanima koje je prekinuto izbijanjem Drugog svjetskog rata u Jugoslaviji.

U Antunovcu pokraj Pakraca naselili su se oko 1880. Slovaci (djelomično evangeličke vjeroispovijesti) iz Zvolena, Detve, Trenčina, Nitre, Orave i Kysuca, a u Međuriću Slovaci iz Orave 1886. Manje skupine Slovaka naselile su i Kukunjevac, Pakračku Poljanu i Gaj (1900. – 1910.).

Na područje požeštine Slovaci su se doselili relativno kasno. Vidljivo je to iz popisa 1900. kada je na području čitavog požeškog kraja bilo svega 197 Slovaka. Međutim, već 1910. godine vidljivo je da su Slovaci doselili na istočni dio Požeške kotline. Njihov se broj tada povećao na 1096. Najviše Slovaka doselilo se u sela oko Čaglina i Jakšića. Naselja s najvećim brojem Slovaka u Požeškoj kotlini bila su upravo Čaglin, Jakšić, Zdenkovac, Kneževac, Tominovac, Graberje, Ruševo i Ramanovci te Migalovci.

Po popisu stanovništva iz 1890. Od ukupno 13.614 Slovaka u Hrvatskoj i Slavoniji njih 7.880 (57,8%) bilo je augsburške vjeroispovijesti, odnosno protestanti, rimokatolika je bilo 5.226 (odnosno 38,3%). Ostatak od 3,9% Slovaka bio je u najvećoj mjeri grkokatoličke vjeroispovijesti (vrlo je vjerojatno da se radilo o Rusinima koji su koristili slovački jezik u svakodnevnoj komunikaciji) ili su bili helvetske vjeroispovijesti (protestanti), odnosno židovske vjeroispovijesti.

Broj Slovaka je u desetljeću između 1900. i 1910. narastao s 17476

na 21613, a potom uglavnom stagnira, pa je 1921. bilo 21.411 Slovaka na popisu. Broj Slovaka je u vrijeme Austro – Ugarske Monarhije rastao zbog prirodnog prirasta i doseljavanja iz Slovačke.

U vrijeme Kraljevine Jugoslavije novih doseljavanja Slovaka nije bilo budući da su se Slovačka i Hrvatska našle unutar dvije različite države – Kraljevine SHS, odnosno Čehoslovačke. Stoga stagnacija broja Slovaka u popisu iz 1921., nakon velikih gubitaka u Prvom svjetskom ratu, nije bila izražena zbog doseljavanja, već je broj Slovaka stagnirao zbog visokog nataliteta u slovačkim naseljima.

Odnos prema Slovacima u vrijeme NDH vidljiv je iz brzog slovačkog priznanja NDH. Naime, istog dana kada su Italija i Treći Reich priznali NDH učinila je to i Slovačka.

Slovačkoj manjini u NDH trebalo je biti prema dogovoru od 12. travnja 1942. dozvoljeno da osnuju vlastitu političku i kulturnu organizaciju.

Slovaci u NDH

Hrvatska i slovačka politička i kulturna elita svoje je odnose intenzivirala u 19. stoljeću pojavom otvorene velikomađarske politike i težnje Mađara da homogeniziraju svoj dio monarhije. Iako je hrvatski položaj u monarhiji bio bolji nego slovački, zbog činjenice da su Hrvati imali autonomiju i vlastiti sabor, ipak je borba protiv Budimpešte stvarala platformu za tadašnju, ali i buduću suradnju koja će u sličnim okolnostima biti oživljena i za vrijeme Drugog svjetskog rata, piše Mato Bošnjak i svom radu Hrvatsko-slovački odnosi za vrijeme Drugog svjetskog rata.

Umjereni pokreti za autonomiju, koji su u međuratnom razdoblju postojali i u Hrvatskoj i u Slovačkoj, nisu uspjeli do kraja ostvariti težnje Hrvata i Slovaka za nacionalnim državama.

Raspad europskog poretka uspostavljenog nakon Prvog svjetskog rata te ratne prilike Drugog svjetskog rata omogućili su hrvatskim i slovačkim radikalnim nacionalnim pokretima da iskoriste nezadovoljstvo hrvatskog i slovačkog naroda te da isplivaju na površinu i ostvare svoje političke i nacionalne programe. Uz podršku nacističke Njemačke i fašističke Italije ti su pokreti uspjeli stvoriti, uvjetno rečeno, samostalnu Hrvatsku i Slovačku državu koje su od strane hrvatskog i slovačkog naroda dočekane s oduševljenjem iako je u njima od samog početka na vlasti autoritativni državni aparat s težnjom uspostavljanja totalitarnog poretka, navodi Bošnjak.

Slovačka vlada već 12. travnja 1941. priznala NDH i pozdravila njeno osnivanje. S obzirom da između Zagreba i Bratislave nisu postojale izravne brzojavne veze, slovačko je priznanje u Zagreb stiglo tek 17. travnja. Čini se da slovačka vlada u početku ipak nije pridavala neko veće značenje odnosima s NDH, jer je prvim slovačkim diplomatskim predstavnikom u Hrvatskoj imenovan Karol Murgaš, novinar i publicist koji nije imao nikakvog diplomatskog iskustva.

Zadaću da gotovo svakodnevno promiču hrvatsko-slovačke odnose imali su mediji koji su i u NDH i Slovačkoj stavljani u službu vladajućih režima i režimske propagande. U tisku i na radio postajama često se moglo pročitati i poslušati izvješća o hrvatskom i slovačkom kulturnom i političkom životu te poneki ulomak iz književnih djela hrvatskih i slovačkih autora. Ipak, odnos kojeg su razvili hrvatski i slovački medijski radnici najvećim je dijelom bio rezultat međurežimskog propagandnog djelovanja dok pojedina i grupa zainteresiranih za promicanje hrvatsko-slovačkih veza izvan propagandnog konteksta gotovo da i nije bilo, piše Bošnjak.

Za razliku od prosvjetne i suradnje Ustaške i Hlinkine mladeži, hrvatsko-slovačka suradnja na polju profesionalnog sporta bila je daleko uspješnija i znatno je više pridonijela jačanju hrvatsko-slovačkih veza. Iako se odvijala pod budnim okom oba režima i iako praćena snažnom režimskom propagandom, sportska je suradnja ipak bila oslobođena one razine ideološke podređenosti kakvoj su bili podvrgnuti prosvjetni radnici.

Tako je prvi inozemni nogometni klub koji je gostovao u NDH bila slovačka SK Bratislava koja je u Zagrebu igrala protiv nogometnog kluba Građanski već 25. svibnja 1941. godine, a nedugo zatim odigrao se i uzvratni susret u Bratislavi.⁶⁸ Zatim je u rujnu 1941. godine NK Zagreb gostovao u Žilini gdje je odigrao utakmicu protiv istoimenog kluba, a u prosincu iste godine zagrebački nogometni klub HAŠK gostuje u Slovačkoj gdje igra dvije utakmice.⁶⁹ Osim klubova, snage su odmjerile i nogometne reprezentacije dviju država odigravši u rujnu 1941. dvije utakmice.

Od kraja 1942. godine vidljiv je pad intenziteta hrvatsko-slovačkih odnosa, pogotovo između predstavnika najviše državne vlasti. Odnosi hrvatskog i slovačkog režima počeli su stagnirati jer su prestali biti od veće važnosti i za Zagreb i za Bratislavu. Slovački je režim u 1943. godini gotovo u potpunosti zanemario odnose s NDH, odnosno s hrvatskim ustašama što se najbolje vidi prilikom druge godišnjice osnutka NDH. Godišnjica je u Slovačkoj proslavljena na već tradicionalan način, priredbama

organiziranim od strane Slovačko-hrvatskog društva, slovačkih kulturnih radnika i Hlinkine garde, ali ovaj put nijedna slovačka delegacija nije posjetila Zagreb, piše uz ostalo Bošnjak.

Za spomen na četvrtu godišnjicu više nije bilo ni vremena ni prostora jer slovački se režim raspadao, a državni su teritorij gotovo u potpunosti kontrolirali sovjetska Crvena armija i čehoslovačke vojne snage.

Početkom svibnja 1945. godine odnosi hrvatskog i slovačkog režima su i formalno okončani jer vlada NDH je 06. svibnja emigrirala iz Zagreba, a otprilike u isto vrijeme iz Bratislave je emigrirala i slovačka vlada pa su NDH i Slovačka Republika prestale postojati. Hrvatsko-slovački odnosi su, kao i u prošlosti, preživjeli političke promjene koje su zadesile i hrvatski i slovački narod pa su vrlo brzo nastavljeni i u obnovljenim prijeratnim državama s potpuno novom državnom i društvenom ideologijom, piše Bošnjak.

Kao i mnogi Hrvati, Slovaci su također sudjelovali u Narodnooslobodilačkoj borbi. Također, neki Slovaci završili su i u Jasenovcu. Primjerice, kako stoji u knjizi 120 godina Slovaka u Lipovljanima i 10 godina rada MS Lipovljani, na mjesnom groblju stoji ploča sa 122 imena od kojih je 50 Slovaka odvedenih 19/20 rujna 1944. godine u Jasenovac. U istoj knjizi se navodi i da ih je 78 iz Lipovljana ubijeno nakon Drugog svjetskog rata.

U socijalizmu broj Slovaka opada

U vrijeme socijalizma broj Slovaka opada. Tako su Slovaci u Jugoslaviji između 1948. i 1991., dakle unutar 43 godine, opali s 10.097 na 5.606. Razlog tome leži u iseljavanju slovačkog stanovništva neposredno nakon Drugog svjetskog rata i u ubrzanoj asimilaciji slovačkog stanovništva u gradovima, ali i u selima s nacionalno – mješovitim stanovništvom.

Poznati Slovaci iz društvenog, gospodarskog i političkog života

Martin Kukučín, pravim imenom Matej Bencúr (Jasenová, 17. svibnja 1860. – Lipik, 21. svibnja 1928.), slovački pjesnik, prozaist i dramatičar čije djelo predstavlja temelj moderne slovačke proze. Jedan je od najznačajnijih slovačkih predstavnika književnog realizma.

Studirao je na Medicinskom fakultetu u Pragu, a stažirao u Beču, Bratislavi i Innsbrucku, da bi na bračkim Selcima dobio zaposlenje. Tamo sudjeluje u radu kulturnog društva »Hrvatski

sastanak« te upoznaje suprugu Pericu Dolić, s kojom se 1908. nastanio među hrvatskim iseljenicima u Punta Arenasu. Četrnaest godina kasnije vraća se u Slovačku, no već dvije godine kasnije vraća se u Hrvatsku, točnije u Lipik, gdje i umire 1928. godine. Posmrtni ostaci preseljeni su u domovinu još iste godine.

Juraj Haulik de Várallya (sl. Juraj Haulík Váralyai, Trnava, Slovačka, 20. travnja 1788. – Zagreb, 11. svibnja 1869.), hrvatski kardinal i zagrebački nadbiskup.

Teologiju i filozofiju studirao je u Trnavi, Ostrogonu i Beču. Zaslužan je za uvođenje hrvatskog jezika u škole i javne poslove, za osnivanje Matice ilirske, a njegovim nastojanjem utemeljeno je Gospodarsko društvo Sv. Jeronima i uredio park Maksimir. Zauzimao se za osnivanje osnovnih škola i novčano pomagao kulturne i dobrotvorne ustanove, a podupirao je i narodni preporod u Hrvatskoj i odupirao se mađarizaciji. Imenovan je 1852. prvim zagrebačkim nadbiskupom metropolitom, a 1856. i kardinalom.

Aleksandar Alagović (Malženice kod Trnave u Slovačkoj, 30. prosinca 1760. – Zagreb, 18. ožujka 1837), zagrebački biskup i obnašao je funkciju namjesnika banske časti, podupirao je hrvatski narodni preporod, dao je sagraditi biskupski dvor, jedan od utemeljitelja Hrvatskog glazbenog zavoda.

Štefan Moyzes (24. listopada 1797., Veselé – 5. srpnja 1869., Žiar nad Hronom) bio je rimokatolički biskup, u godinama 1850. – 1869. biskupijski biskup u Banskjoj Bystrici, pedagog, javni djelatnik, kulturni radnik, domoljub, osnivač i prvi predsjednik Matice slovačke. Od 1829. do 1847. radio je kao profesor filozofije i grčkog na Kraljevskoj akademiji u Zagrebu, Hrvatska. 1847. godine, na prijedlog zagrebačkog biskupa Jána Haulíka, imenovan je kanonikom zagrebačkog kaptola i značajno je pridonio unapređenju Zagrebačke biskupije u metropolitansko sjedište.

Zoch [zoh], Ivan Branislav, hrvatski i slovački pedagog i leksikograf (Jasenová, Slovačka, 24. VI. 1843 – Modra, Slovačka, 27. XII. 1921). Matematiku, fiziku i kemiju studirao u Beču, Münchenu i Erlangenu, gdje je 1866. bio promoviran u doktora filozofije. Radio je na gimnaziji u slovačkom gradu Veľká Revúca do njezina ukinuća 1874. Potom je trideset godina djelovao u Hrvatskoj; uz posredovanje J. J. Strossmayera 1876. došao je kao prosvjetni djelatnik u Osijek; na poziv bosanske vlade u Sarajevu je utemeljio prvu realnu gimnaziju (1879) i prvo pučko sveučilište (1881). U jesen 1882. vratio se u Osijek, gdje je 1884. s Josipom Mencinom započeo rad na prvoj hrvatskoj enciklopediji. Hrvatska enciklopedija: priručni rječnik sveobćega znanja trebala je izaći u

pet svezaka sa 60 000 natuknica; objavljena su prva dva sveska (A–Bžedusi, I, 1887; C–Gzel, II, 1890). Odlukom Zemaljske vlade premješten je u proljeće 1889. za ravnatelja gimnazije u Petrinji; nakon umirovljenja 1908. vratio se u Slovačku i nastanio u Modroj. Objavio je više znanstvenih i stručnih rasprava, mnoge priloge u hrvatskoj i inozemnoj periodici, prevodio je djela hrvatskih pisaca na slovački. Bio je član Matematičkoga društva u Pragu, redoviti član Matice slovačke i Matice hrvatske; istaknuo se poticanjem rada kulturnih i športskih društava.

Bogoslav Šulek (rođen kao Bohuslav Šulek; Sobotišće (Okrug Senica), Slovačka, 20. travnja 1816. – Zagreb, 30. studenoga 1895.), bio je hrvatski jezikoslovac, leksikograf, književnik, novinar, publicist, polihistor, povjesničar, popularizator znanosti i prirodoslovac. Isticao se svojim publicističkim i političkim radom te je najpoznatiji kao osnivač hrvatskoga znanstvenoga nazivlja. Slovačkoga je podrijetla, stoji na Wikipediji.

**Dozvoljeno prenošenje sadržaja uz objavu izvora i autora*

***Tema je nastala u sklopu Programa za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama Agencije za elektroničke medije*

Česi i Slovaci u Hrvatskoj (2): Sudbina u Domovinskom ratu i život u mladoj hrvatskoj državi

Piše: Neven Pavelić Mlada hrvatska država je napadnuta 1991. godine. Česi su tada planirali veliku proslavu 200. godišnjice doseljenja na područje Bjelovara, pokroviteljstvo je prihvatio ... Nastavi čitati

Hrvatska danas

Facebook Komentari

0 komentara

Sortiranje po: **Najstariji**

Dodajte komentar...

Facebookov dodatak za komentare

SHARE

TWEET

PIN

SHARE

[← Previous post](#)

[Next post →](#)

RELATED ARTICLES

KOLUMNE

Česi i Slovaci u Hrvatskoj (2): Sudbina u Domovinskom ratu i život u mladoj hrvatskoj državi

AKTUALNO

Zastupnik Čeha i Slovaka: Najvažniji su programi, a da bi se proveli ponekad je potrebno i neko mjesto

COPYRIGHT 2020 | HRVATSKA DANAS

AKTUALNO | HRVATSKA | INOZEMSTVO | SPORT | TECH-SCI
| GOSPODARSTVO | ŽIVOT I ZABAVA | KOLUMNE | IMPRESSUM